

Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка: збірник наукових праць. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ ПНУ ім. В. Стефаника, 2008. – Вип. 24. – С. 52-57.

УДК 378.147.111 ББК 74.58

В - 75

Наталія Воропай

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ЇХНЬОГО НАВЧАННЯ

У статті розкривається сутність самостійної роботи як засобу індивідуалізації навчання студентів, роль і місце даного виду роботи у підготовці майбутнього фахівця початкової ланки освіти відповідно до вимог Болонської декларації.

Ключові слова: самостійність, самостійна робота, індивідуалізація.

Nataliya Voropay

INDEPENDENT STUDENT'S WORK AS MEANS OF AN INDIVIDUALIZATION OF THEIR TRAINING

In the article the essence of independent work is showed as means of individualization of student's training, a role and a place of the given kind of work in preparation of the future expert of primary education according to requirements of the Bologna declaration.

Keywords: independence, independent work, an individualization.

Наталія Воропай

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ РАБОТА СТУДЕНТОВ КАК СРЕДСТВО

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИИ ИХ ОБУЧЕНИЯ

В статье раскрывается сущность самостоятельной работы как средства индивидуализации обучения студентов, роль и место данного вида работы в подготовке будущего специалиста начального звена образования соответственно требованиям Болонской декларации.

Ключевые слова: самостоятельность, самостоятельная работа, индивидуализация.

Сучасному суспільству необхідні фахівці, здатні оперативно приймати нестандартні рішення, діяти творчо, якісно. Основним засобом формування цих рис є самостійна діяльність студентів.

Про необхідність забезпечення високоякісної системи освіти, зокрема у сфері підготовки фахівців дошкільної та початкової освіти в вищому навчальному закладі, наголошується в Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті, Законі України „Про освіту”, Законі України „Про вищу освіту” [3, 4, 8].

Відповідно до умов Болонської декларації в процесі навчання зменшується частка прямого інформування студента і розширюється застосування інтерактивних форм роботи студента під керівництвом викладача. Повноцінна самостійна робота студента в лабораторіях, читальних залах, на об'єктах майбутньої професійної діяльності, участь у наукових дослідженнях формує сучасного фахівця, здатного практично застосувати осмислену інформацію і прийняти професійні рішення.

Самостійна робота студента є важливою складовою у підготовці кваліфікованого фахівця, конкурентноспроможного на ринку праці, здатного до компетентної професійної діяльності на рівні світових стандартів [7, с. 190].

Категорія самостійності завжди була об'єктом уваги з боку дидактики і психології. Так, визначенню поняття самостійної роботи присвячені публікації А.Алексюка, В.Єсипова, В.Козакова, П.Підкасистого та ряду інших вчених.

Класифікація самостійної роботи здійснена в працях Г.Асонова, І.Малкіна, В.Онищука, Г.Усової. У загальнодидактичному плані проблема самостійної роботи студентів досліджувалася В.Вергасовим, В.Козаковим, Н.Кузьміною, М.Нікандровим, П.Підкасистим, М.Піскуновим. Питанню організації самостійної роботи в навчальному процесі вищої школи присвячували свої праці провідні вчені-педагоги, а саме В.Атаманюк, В.Буряк, Л.Головко, Р.Гуревич, Є.Заїка, І.Лебединський, О.Рогова та інші.

На думку вчених, самостійна робота студентів сприяє формуванню самостійності, ініціативності, дисциплінованості, точності, почуття відповідальності, необхідних майбутньому фахівцю в навчанні та професійній діяльності.

У зв'язку з цим *метою статті* є з'ясування сутності самостійної роботи студентів як засобу індивідуалізації їхнього навчання, визначення ролі та місця даного виду роботи у підготовці майбутнього фахівця.

Глумачення сутності самостійної роботи, її мети залежить від загальної концепції навчального процесу. Складність вивчення проблеми зумовлена відсутністю у дидактиці єдності думки стосовно того, що являє собою самостійна робота — метод навчання, прийом учіння чи форму організації навчальної діяльності студентів. Якщо вбачити сутність навчання у передачі системи знань та способів діяльності, то самостійну роботу можна вважати засобом закріплення та тренування, вироблення вмінь і навичок.

Аналіз наукової літератури дозволяє виділити головні підходи до визначення поняття "самостійна робота", в основі яких лежать різні ознаки. Самостійною роботою прийнято вважати: 1) роботу, яка виконується власними силами, без сторонньої допомоги і керівництва, під час аудиторних занять (Н.Кружельний); 2) засіб організації та виконання студентами визначеної пізнавальної діяльності [10, с. 192]; 3) різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які здійснюються ними на навчальних заняттях або в позаурочний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі [11, с. 187]; 4) сукупність різноманітних

навчальних приймів і дій, за допомогою яких студенти самостійно закріплюють і поглиблюють раніше набуті теоретичні знання, практичні навички й уміння, а також оволодівають новими [12, с. 204]; 5) форма навчання, при якій студент засвоює необхідні знання оволодіває вміннями і навичками, навчається планомірно, систематично працювати, мислити, формує свій стиль розумової діяльності [9, с. 94].

Самостійна робота виступає засобом індивідуальної форми навчання студента. У сучасній дидактиці для розкриття змісту індивідуальної форми навчання вживаються поняття „індивідуалізація навчання”. В.Володько так визначає поняття „індивідуалізація навчання”: „це організація такої системи взаємодії між учасниками процесу навчання, коли якомога повніше враховуються і використовуються індивідуальні можливості кожного, визначаються перспективи подальшого розумового розвитку та гармонійного вдосконалення особистісної структури, відбувається пошук засобів, що компенсували б наявність недоліків і сприяли формуванню індивідуальної особистості” [2, с. 86]. В дослідженнях В.Крутецького, М.Ляховицького, С.Ніколаєва „індивідуалізація навчання” трактується як максимальне наближення процесу навчання до оптимальної моделі, коли кожен студент працює у зручному для нього темпі, манері що відповідають його загальній підготовці, здібностям, обсягу оперативної пам'яті, рисам характеру та емоційному стану [6].

Самостійна робота є основним засобом засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Аналіз нормативних документів дав змогу з'ясувати, що навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується навчальним планом і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу (тобто 50-60 % навчального часу), відведеного для вивчення конкретної навчальної дисципліни.

Співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів визначається з урахуванням специфіки та змісту конкретної навчальної

дисципліни, її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійної програми, а також питомої ваги в навчальному процесі практичних, семінарських і лабораторних занять [5, с. 115].

Самостійна робота студента забезпечується системою навчально-методичних матеріалів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій та практикумів (у тому числі на електронних носіях) тощо.

Студентам рекомендується для самостійного опрацювання відповідна наукова література та періодичні видання. Самостійна робота студента над засвоєнням навчального матеріалу з конкретної навчальної дисципліни може виконуватися у бібліотеці, навчальних кабінетах і лабораторіях, комп'ютерних класах, а також у домашніх умовах.

Так, Херсонський державний університет, який є учасником Болонського процесу, виконує всі положення для забезпечення всіх умов для успішної самостійної роботи студентів.

Умови для виконання самостійної роботи студента створюються всіма підрозділами університету (інститутами, факультетами, кафедрами, центрами) з використанням їх матеріальної та інформаційно-технічної бази та обладнання:

- аудиторії для самопідготовки;
- навчальні лабораторії;
- комп'ютерні класи з можливістю роботи в Інтернеті;
- бібліотека університету з читальними залами № 1, 2, 3, 4, 5;
- навчально-методичні кабінети інститутів, факультетів, кафедр;
- науково-творчі лабораторії, дослідницькі центри, у тому числі наукові осередки провідних інститутів АПН і НАН України;
- агробіостанція – ботанічний сад;
- навчально-тренувальний центр з водних видів спорту, спортивно-оздоровчий табір "Буревісник".

Самостійна робота студентів проводиться також на базах практики в період проведення всіх видів навчальних та виробничих практик на

підприємствах різного профілю та в закладах освіти міста Херсона і області [7, с. 191].

Самостійна робота студентів в ХДУ є одним з компонентів навчального процесу, а тому, як і всі складові його, являє собою систему організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на підготовку за напрямками і спеціальностями фахівців відповідних освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Усі напрямки самостійної роботи студентів, як складової навчального процесу на факультеті дошкільної та початкової освіти, плануються і організуються кафедрами та деканатом. Кафедри здійснюють навчально-методичне керівництво самостійною роботою студентів у вивченні дисциплін, а також усіх видів самостійної роботи та здійснюють контроль і оцінку результатів у комплексній системі перевірки знань:

- викладачі розробляють робочі програми обов'язкових та варіативних дисциплін навчального плану, структуровані на лекційні, практичні, семінарські, лабораторні модулі та модулі самостійної роботи;
- керівники практики формують наскрізні та робочі програми окремих видів навчальних і виробничих практик з визначенням модулів самостійної роботи;
- викладачі визначають систему контролю і оцінки результатів всіх видів самостійної роботи з предмету та змістового модулю;
- викладачами розробляється тематика та методичний супровід виконання студентами курсових робіт;
- викладачі складають графіки індивідуальних консультацій для студентів у їх самостійній роботі з предмету;
- провідними вченими кафедри здійснюється наукове керівництво виконання студентами випускних робіт на здобуття відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня;
- основні вимоги до самостійної роботи студентів репрезентуються на сторінках кафедр веб-сайту ХДУ;

- вчені кафедри керують науково-дослідною роботою студентів в наукових гуртках та студентських проблемних групах, підтримують участь їх в наукових конференціях, семінарах, творчих конкурсах [7, с. 193].

Самостійна робота має такі складові і форми їх оцінювання:

- аудиторна робота під час виконання семінарських, практичних і лабораторних занять. Результати її оцінюються під час поточного контролю;
- виконання самостійних робіт у формі есе, рефератів, усних доповідей;
- опрацювання програмного матеріалу з змістового модулю та оцінка її результатів під час проміжного контролю;
- дискусії, рольові ігри, інші інтерактивні форми проведення занять;
- звіт про проходження практики;
- звіт про науково-дослідну роботу, результати якої можуть бути використані при написанні випускної роботи і за рішенням кафедри опубліковані [7, с. 196].

З метою визначення місця самостійної роботи студентів у підготовці майбутнього фахівця на факультеті дошкільної та початкової освіти нами були проаналізовані навчальні плани I-IV курсів для освітньо-кваліфікаційного рівня „бакалавр”, а також для освітньо-кваліфікаційних рівнів „спеціаліст” і „магістр” денної форми навчання. Під час аналізу також визначили відсоткову часту аудиторних занять на даних курсах. Отримані результати ми зобразили у вигляді графіку, що дає нам змогу прослідкувати як змінюється відсоток годин самостійної роботи студентів з I по V курс навчання (рисунок 1).

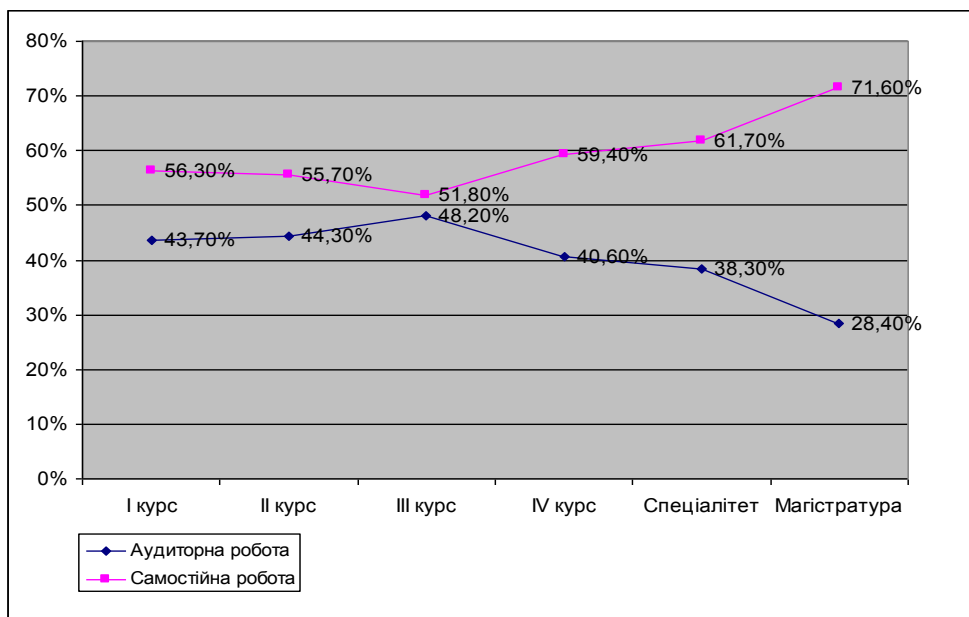

Рисунок 1 – Місце самостійної навчальної роботи в навчальних планах факультету дошкільної та початкової освіти

Отже, з рисунку 1 ми бачимо, що на I-II курсах відсоток навчального часу, який відводиться на самостійну роботу майже однаковий (56,3% і 55,7%), на III курсі – зменшується до 51,8%, на IV курсі – збільшується до 59,4%, в спеціалітеті на самостійну роботу студентів відводиться 61,7% часу, а в магістратурі цей відсоток становить 71,6%.

Таким чином, можна зробити висновок, що при отриманні освітньо-кваліфікаційного рівня „магістр” відсоток часу, відведений на самостійну роботу студентів є найвищим.

З метою визначення відношення студентів факультету дошкільної та початкової освіти до такого виду навчальної діяльності як самостійна робота, нами було проведено анкетування на всіх курсах факультету. Студентам були запропоновані анкети, в яких містилися шість запитань з варіантами відповідей на них, а останнє передбачало надати власний варіант відповіді.

Під час відповіді на перше питання „Як вам легше працювати?” студенти надали перевагу праці в невеликій групі (42,4 %). Крім того, 35,9 % опитаним легше працюється в колективі, а 34,8 % - самостійно.

Друге питання ставило на меті з’ясувати найзручніший спосіб виконання завдання. Так, 40,2 % студентів обрали виконання у парі, 31,9 % - самостійно, а

20,6 % - у групі.

Аналізуючи відповіді на третє питання, з'ясували, що 59,8 % опитаних краще засвоюють матеріал на практичному занятті, 30,4 % - під час самостійної роботи, а 17,4 % - на лекції.

Четверте питання дало змогу зробити висновок, що 47,8 % самостійно вивчають матеріал час від часу, коли бракує інформації, 45,6 % - тільки тоді, коли викладач дає таке завдання, 9,8 % - постійно за власною ініціативою.

Найбільш ефективним 52,2 % студентів вважає відвідування практичного заняття, 35,9 % - слухання лекції, а 27,2 % - можливість працювати самостійно.

Аналізуючи наступне питання, можна констатувати, що 38,6 % студентів вважає, що самостійна робота – це робота в бібліотеці, 57,6 % - це робота в Інтернеті, 1,5 % - це відвідування відповідних служб і закладів, 2,3 % - це проведення дослідів.

Останнє питання дозволило з'ясувати, що для того, щоб самостійна робота була ефективною, 38,0 % студентам необхідно більше доступу інформації, 19,6 % - не вистачає бажання, 25,0 % - бракує часу. Решта студентів або надали не чіткі відповіді (13,0 %), або взагалі залишили це питання без відповіді (17,4 %).

Узагальнюючи результати анкетування, можна зробити висновок, що самостійна робота займає важливе місце в навчальному процесі студентів, але вона ще не стала тією оптимальною формою організації навчання, яка б відповідала вимогам Болонського процесу. Під час навчання всі студенти користуються цим видом навчальної діяльності. Для самостійного здобуття знань студенти переважно користуються бібліотекою та Інтернетом.

Підсумовуючи вищезазначене, можна стверджувати, що в сучасній вищій освіті самостійна робота як засіб індивідуалізації навчання студентів набуває важливого значення в процесі підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців, зокрема початкової ланки освіти. Це, у свою чергу, потребує удосконалення форм і методів організації даного виду роботи студентів. Крім того, важливим є формування мотивації студентів до

самостійної навчальної діяльності.

Саме тому в перспективі передбачається дослідження питання підвищення мотивації студентів до самостійної роботи в умовах інформаційно-комунікаційного середовища.

Література

1. Вища освіта України: Болонський процес: Навчальний посібник /За редакцією В.Г. Кременя. Авторський колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш та ін. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Володько В.М. Індивідуалізація процесу навчання як принцип неперервної педагогічної освіти /Система неперервної освіти: здобутки, пошуки, проблеми: Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції у 6-ти книгах. – Чернівці: Митець, 1996. - кн.. 5. – С. 85-87.
3. Закон України „Про освіту” //Голос України. – 1996. – 25 квітня.
4. Закон України „Про вищу освіту” //Голос України. – 2002. – 5 березня.
5. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІОЦ «Полетехніка», 2003. – 200 с.
6. Крутецький В.А. Психологія: Учень для учаснихся педучилищ. – М.: Просвещение, 1980.- 352с.
7. Навчальний процес у Херсонському державному університеті: Хрестоматія. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2007. – 256 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти у ХХІ столітті //Освіта України. – 2002. – 23 квітня.
9. Палеха Ю.І. Основи педагогіки і психології. – К.: Видавництво Європейського університету, 2002. – 164 с.
10. Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность учащихся. – М.: Педагогика, 1972. – 308 с.
11. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. – К.: Академвидав, 2006. – 352 с.

12. Ягупов В.В. Педагогіка: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.